

Pelikán, Jarmil

[Kolbuszewski, Jacek. Tatry w literaturze polskiej 1805-1939]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná.
1986, vol. 35, iss. D33, pp. 148-[150]

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107592>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

гедию 70-х годов. Автор дает обзор пьес, представляющих каждую из этих линий, отмечает своеобразие их сюжетостроения и композиции, рассматривает особенности конфликтов и типологию характеров. Этот системный, подкрепленный теоретическим фундаментом анализ наглядно подтвердил тезис исследователя о том, что в настоящее время советская драматургия отличается усиленным и напряженным творческим поиском новаторских средств и форм художественной выразительности. Рядом с анализом произведений известных советских драматургов (А. Арбузов, В. Розов, М. Шатров, А. Макаенок, А. Вампилов, М. Роцин, И. Дворецкий, Э. Радзинский, А. Гельман, Г. Горин и др.) отмечается и творчество менее известных авторов (В. Красногоров, А. Кутерницкий, А. Петрушевская, А. Соколова и др.), пьесы которых с успехом идут на чешских сценах и которые, по мнению ученого, обогатили современное советское драматическое искусство новым идейно-образным содержанием, оригинальными эстетическими и морфологическими компонентами.

Следует отметить, что каждый из трех авторов книги уделяет достаточное внимание анализу произведений нерусских советских авторов, подчеркивая их вклад в развитие современного литературного процесса. Исследование отличается богатым фактографическим материалом, приложение включает краткий перечень исследований о современной советской литературе и именной указатель. Книга адресована прежде всего студентам-русистам в качестве учебного пособия, однако, несомненно, представляет интерес и для широкого круга чехословацких читателей и любителей советской литературы.

Галина Бинова

Jacek Kolbuszewski, *Tatry w literaturze polskiej 1805–1939*. Wydawnictwo Literackie, Krakow 1982, 662 strony.

Obsáhlá práce v Bratislavského polonisty je výsledkom jeho dlouholetého intenzívneho zájmu o tatranskú problematiku a jej odraz v polskej literatúre. Z této soustředěné výzkumné činnosti vyrůstaly již Kolbuszewského dřívější knižní publikace (Obraz Tatr w literaturze polskiej XIX wieku, 1971; Góry takie kamienne, 1972; Skarby króla Gregoriusa, 1972; Dziwne podróże, dziwni podróżnicy, 1977; antologie Czarny Szczyt, 1976; Osobliwości i sensacje tatrzańskie, 1977; 32 wiersze o Morskim Oku, 1978). Další oblastí, na niž polský badatel soustředil svou pozornost, je slovenská literatúra. Od r. 1967 o ní uveřejnil řadu studií (v první řadě habilitační spis *Modele estetyczne liryki słowackiej romantycznego przelomu*, 1975, a v slovenském překladu vydaný soubor statí *Poézia pravdy a pravda poézie*, 1978). Nepochybně právě niterný zájem o Tatry a vysokohorskou turistiku byl momentem, který přispěl k hlubšímu sledování fenoménu pro obě literatury tak závažného.

Tatry zaujímají sice pouze nepatrný zlomek polského území a problematika tatranského regionu s velmi výrazným, ryčím typem lidové kultury se do širšího povědomí Poláků jako významná složka národní kultury začala zapisovat až v 19. století, stala se však brzy jednou z jejich nejatraktivnějších součástí a sférou častých uměleckých inspiací.

Důležitým impulsem k obrácení bedlivější pozornosti k tomuto horskému masívu byly expedice S. Staszice, čelné osobnosti polského osvícenství. V jeho slépejších pokračovali další vědci, básníci, sběratelé a turisté (mezi prvními Purkyňův přítel L. Zejszner), jejichž dílo korunoval v druhé polovině století lékař T. Chalubiński s podporou největší polské herečky H. Modrzejewské, H. Sienkiewicz a dalších předních kulturních osobností. Postupně bylo odkrýváno horské přírodní a léčebné bohatství, způsob života tamějších obyvatel, tradice jejich hmotné a duchovní kultury. Současně s tím znalost Tater stále častěji nacházela odraz v literární a umělecké tvorbě. Každá generace — až do dnešní ekologické — zde nacházela tvůrčí podněty a v dílech svých představitelů do obrazu tatranského kraje promítala ideje a snahy své doby. V jistém smyslu je možno říci, že proměny ve ztvárňování tatranských motivů obřáží vývoj polské slovesnosti.

Vysoce vzvednutá vlna zájmu o Tatry a Zakopané (nazývané letní a zimní metropole Polska) kulminovala na přelomu století; v žádném případě však není možno říci, že později opadla. S vývojem společnosti, kultury a umění se měnily její dobové příznaky, ale horské štýly již nepřestaly na sebe upoutávat obecnou pozornost. Pohled na ně se rozšiřoval, prohluboval a zpřesňoval, vytvářela se tradice. Jak je stále živá a podněcující, o tom svědčí několik příkladů z posledních let:

i u nás velmi oblíbená Bryllova hra Malováno na skle, třináctidílný televizní seriál o Janoškovci, knihy W. Wnuka (Moje Podhale; Ku Tatrom; Na góralską nutę), S. Piotrowského (Skalne Podhale v literaturze i kulturze polskiej), Z. Piaseckého (Byli chłopcy, byli . . . ; Zbójnictwo karpackie — prawda historyczna, folklor i literatura polska), W. Krygowského (Zarys dziejów polskiej turystyki górskiej), J. Woźniakowského (Góry niewzruszone), J. Majdy (Zakopiańskie centrum polszczyzny; Góraliszczyzna w twórczości St. Witkiewicza), A. Ziemliského (Człowiek w krajobrazie), R. Sulimy (Folklor i literatura), S. Pagaczewského (Z tobołkiem za K-aków), R. Hennela (Tatrami urzeczeni), antologie M. Jagiella a J. Woźniakowského (Tatry w poezji i sztuce polskiej), S. Jaworského (Odpowiem ci przestrzenia. Poeci awangardy o Tatrach) atd. atd.

Kolbuszewski ve své materiálu i interpretačně velmi bohaté práci sleduje literární zobrazení Tater od památné Staszicovy cesty (1805) a připomenutí básníků W. Reklewského a K. Brodzińskiego slovenskosti Tater (tím se přiblížili pojetí slovenských básníků, pro něž Tatry byly středem slovenského světa; v celkovém přístupu k Tatrám byly však mezi slovenskými a polskými slovenskými tvůrci podstatné rozdíly: pro Poláky Tatry neznamenal bezprostřední skutečnost v centru národního života a snah, k níž odedávna upírali svůj zrak, v níž čerpali povzbuzení a oporu, viděli symbol boje za národní osvobození, nebylo u nich osudového sepětí národního bytí se stále přítomným tatranským horstvem; pro ně byly Tatry spíše objektem kulturního, etnografického a turistického zájmu, úchvatným přírodním fenoménem, mytologicky a esteticky podněcujícím, znásobujícím prožitky a obrazotvornost, poskytujícím únik z města a civilizace; v literárních dílech zastupovaly často prvek exotismu a orientalismu).

Po těchto preromantických ohlédnutích k horám na jižní hranici byly básnické výpovědi S. Goszczyńskiego, W. Pola a jejich současných projevem romantického přístupu k Tatrám a jejich zobrazování. (Čelní polští romantičtí tvůrci pocházeli z rovinatých končin, v Tatrách nikdy nebyli a zmiňovali se o nich pouze okrajově; Mickiewicz oslavil krásu krymských hor a Słowacki Alpy). Z pozitivistické generace vedle formálně dokonalých reflexivních sonetů Asnykových a básní M. Konopnické dosáhla značných výšin meditativní tatranská poezie parnasistů F. Faleńského a W. Gomulického. Mnohem méně pozornosti věnovali této tematice prozaici.

Na konci 19. století se po T. Chałubińském stal hlavním propagátorem Tater a Zakopaného S. Witkiewicz, který jako čelný literární a výtvarný kritik měl značný vliv na současné umělecké citění a vytváření estetických norem. Od Tainových zásad, naturalistického determinismu a sociologismu, směřoval vývoj jeho názorů k principům modernistickým, což prodlužovalo jeho působení na mladopolské tvůrce z přelomu století, kteří nejintenzivněji prožívali a ztvárňovali tatranskou tematiku. Vedle dominující impresionisticky náladové a symbolistní přírodní lyriky s filozofickým podtextem (kteřá vytačila dřívější oslavné a patetické popisy horských panorám) se vyšší měrou uplatňovala i próza, narůstalo její žánrové rozpětí (vedle nejtypičtějšího K. Tetmajera třeba uvést další čelné autory období: J. Kasprzowice, L. Staffa, T. Micińskiego, S. Żeromského, J. Żuławského, W. Orkana, G. Zapolskou). Přibývalo beletristických zpracování mytických bájí a pověstí, historických a cestopisných povídek, stylizovaných folkloristických zápisů, dobrodružných románů a líčení příhod v horské scénérii. Menší význam mělo drama.

V souvislosti s tím, že Tatry a Zakopané se stávaly stále populárnější, že se tam sjížděla tvůrčí inteligence, sportovci, nemocní za zdravím, ale také majetní lidé za zábavou a „high lifem“, že se tu vytvářel životní stereotyp lázeňského střediska s velmi svérázným propojením turismu, horalského folklóru a modernistické tvůrčí atmosféry se snobismem a uvolněnou morálkou — bylo do tatranského prostředí lokalizováno mnoho děl od novátorských pokusů slovesných, výtvarných i hudebních (K. Szymanowski, S. I. Witkiewicz, J. Przyboś, J. Kurek) přes psychologické, detektivní vědeckofantastické romány, nacházející v mezních situacích a hlubokých prožitcích na skalnatých vrcholcích vhodné impulsy a atmosféru pro rozvíjení dějových zápletek, až k podřadným produktům kýčové masové kultury s erotickým pozadím pro nevybíravé čtenáře. Vznikala zde však i velmi cenná a průkopnická tvorba humoristická, satirická a groteskní (W. Gombrowicz, K. Makuszyński, A. Strug aj.).

Kolbuszewski si stanovil nemalý úkol: vysledovat a interpretovat vývoj poznávání, chápání a zobrazování tatranské tematiky v polské literatuře za dlouhý časový úsek. Pro získání celkového pohledu musil shromáždit a analyzovat velké množství různorodého materiálu, psaného v rozdílných intencích, konvencích a stylech. Pro postížení mnohoaspektovosti rozsáhlé problematiky volil metodologický synkretismus se zaměřením na ideovětematickou interpretaci literárněhistorických faktů, aby se dopátral estetické funkce přírodních motivů v rámci dobových slovesných postupů jednotlivých literárních období. Dosáhl tak komplexního a syntetického obrazu mnohostranně rozvětveného kulturního jevu. Jako interpretační kontext pro vývoj beletristického ztvárňování tatranské tematiky aplikoval vývoj poznávání a turistického zvládnání Tater (je aktivním alpinistou a členem redakční rady znamenitého periodika Wierchy, věnovaného vysokohorské turistice a široké škále kulturněhistorických a ekologických otázek s ní spojených); toto alpinistic-

ke hledisko rozšiřuje pohled na danou problematiku o další aspekty a dává možnost preciznějšího hodnocení některých jevů, neposloužilo však vždy přehlednosti a sevřenosti literárněhistorického výkladu.

Jarmil Pelikán

Brata Miladinova, Ljudske pesmi v slovenském prevodu Štefana Kociančiča. Ljubljana 1984, 317 stran.

V roce 1983 se v italské Gorizii konalo mezinárodní sympozium věnované životu a dílu významného slovinského kněze Štefana Kociančiče (1818–1883), buditele slovinského lidu v těchto národnostně i jazykově pestrých oblastech. Kociančič byl nejen vynikající znalec bible a hebrejštiny, nýbrž také historik, básník a překladatel (ovládal více než tři desítky jazyků, mezi nimi také češtinu).

Počátkem roku 1861 vyšla v Záhřebu za finanční pomoci biskupa J. Strossmayera do té doby nejrozsáhlejší sbírka více než pěti set makedonských a asi stovky bulharských lidových písní pod názvem *Balgarski narodni pesni*. Folklórní materiál (kromě písní také pověsti, legendy, obyčeje aj.) sebrali bratři Dimitr a Konstantin Miladinovovi z makedonského městečka Struga. Sběrka vzbudila v Čechách, v Rusku (psal o ní I. I. Srezněvskij) i v ostatních slovanských zemích opravdový zájem. První nadšenou recenzi sbírky napsal do časopisu *Lumfr* (1862) písecký rodák a „horlivý všeslovan“ Moric Fialka. Upozornil na velké básnické hodnoty makedonské a bulharské lidové písně a otevřel této slovesnosti cestu do českého kulturního prostředí. Vyzval české „básníře“, aby ze sborníku překládali do češtiny. A vsudku, brzy po vydání sborníku i v dalších desetiletích našlo se u nás mnoho překladatelů. Byli mezi nimi např. Josef Vysocký, Ervin Špindler, Josef Severa, V. D. Stojanov, Jan Gebauer, Josef Holeček, František Doucha, Emanuel Fait. Gebauer viděl v písních „velkou cenu básnickou“ a studoval z nich jazyk, který byl základem staroslověnštiny. Výbor šedesáti jeho překladů písní vycházel z *Lumfru* na Hálkovo doporučení od počátku roku 1863. O více než deset let později pak Josef Holeček, který překlady makedonských a bulharských lidových písní literárně debutoval, vydal impozantní dvousvazkový výbor více než 150 makedonských a bulharských lidových písní (1874, 1875). Zájem o slovanskou, zejména o jihoslovanskou lidovou slovesnost neutuchal u nás ani v následujících desetiletích.

V knihovně bohosloveckého semináře v Gorizii objevil v roce 1983 dr. Dragi Stefanija, docent lublaňské univerzity, rukopis překladů 290 makedonských a bulharských lidových písní a dvou svatebních obyčejů ze sborníku bratří Miladinovových, které pořídil Štefan Kociančič. Překlad je opatřen předmluvou a byl pořízen v letech 1861–1863, tedy přesně v době, kdy také Jan Gebauer makedonské a bulharské lidové písně ze stejného sborníku překládal. Kociančič sestavil rovněž glossarium, tj. slovník s výkladem makedonských a bulharských slov nejen v slovinštině, ale i v různých jiných jazycích, které překladatel ovládal. Takto podle slov objevitele Kociančičových rukopisů D. Stefaniji můžeme vlastně hovořit o prvním makedonsko-slovinském a bulharsko-slovinském slovníku, který, podobně jako překlady písní, zůstal více než jedno století v rukopise. Slovník obsahuje asi 4000 slov a je vlastně zároveň jakýmsi slovníkem výkladovým.

Kociančičovy překlady makedonských a bulharských lidových písní se nyní se solidním úvodem D. Stefaniji (v slovinštině a makedonštině) poprvé dostaly do rukou slovinských čtenářů a dalších zájemců. Stefanija se však mylně domnívá, že se toto vydání může považovat za sedmé vydání sborníku Miladinovových (ušlo mu, že vyšlo fototypní vydání v Sofii 1981 s obsáhlým úvodem P. Dinekova) a za první vydání v jiném než v jazyce originálů. Gebauerovy překlady (třebaže pouze časopisecké) toto tvrzení poněkud korigují.

Stefanijovo vydání Kociančičových překladů makedonských a bulharských lidových písní poslouží především slavistům jako podkladový materiál ke srovnávacímu studiu a jako příklad živého zájmu o kulturu slovanských národů v minulém století.

Ivan Dorovský